

УДК 342.4

КОНСТИТУЦІЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ – ПЕРША ДІЮЧА КОНСТИТУЦІЯ СВІТУ (ДО 230-РІЧЧЯ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ США)

Б. Тищик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: Borys@ukr.net*

У вересні 2017 року виповнюється 230 років від часу, коли вступила у дію Конституція Сполучених Штатів Америки – Основний закон тоді недавно створеної незалежної держави.

Конституція, яка в історії становлення не тільки американського, а й світового конституціоналізму стала його провісником, першою діючою конституцією у світі, невелика за обсягом: вона налічує сім статей. В основу побудови федерального державного апарату покладено принцип розподілу влади – на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Усі три гілки влади взаємно себе доповнюють і контролюють, що стало запорукою від можливого диктату однієї з них чи встановленню авторитарної, диктаторської влади.

Важливо і те, що на відміну від Європи, де в той час існували переважно абсолютні чи напівабсолютні монархії, у США Конституція увела республіканську форму правління – як для федерації, так і для штатів.

При усій позитивності і демократизмі, Конституція 1787 року не була позбавлена й деяких недоліків. Серед таких: мовчазне збереження на території країни рабства; повне ігнорування прав тубільного населення – індіанців; у її тексті був повністю відсутній розділ про демократичні права та свободи громадян, що невдовзі стало приводом для кількох штатів для відмови у ратифікації Конституції; текст Конституції іноді можна тлумачити по-різному, тобто неоднозначно.

Однак вказані недоліки не применшують історичної значущості Конституції США.

Ключові слова: становлення американського конституціоналізму, революція, свобода, конституція, Сполучені Штати Америки.

Ще у давнину територія Америки (Північної і Південної) була заселена людьми, які, як уважає більшість дослідників, перейшли туди суходолом з Азії, оскільки рівень Берингового моря був значно нижчий, ніж тепер. Сліди їхньої цивілізації виявлено в Америці за 12 тисячоліть до н. е.

Та Америка, що зустріла європейців у XV столітті, коли туди доплив Х. Колумб, виявилася досить густонаселеним континентом. Уважають, що у Західній півкулі проживало на той період стільки ж людей, скільки й у Західній Європі – близько 40 млн. Це населення Х. Колумб, а за ним й усі європейці назвали індіанцями (Х. Колумб був переконаний, що відкрив «Індію», морський шлях до якої він, власне, шукав). Індіанські звичаї та культура тієї доби були дуже строкатими. Це, безперечно, пов'язано з великою територією та відмінністю природних умов. У Центральній Америці існували вже досить високорозвинені цивілізації і держави – інків, ацтеків, майя, у той час, як у північноамериканських індіанців існував ще родоплемянний устрій, не було писемності, металевих знарядь і зброї.

Проте Х. Колумб не був, правда, першим європейцем, який доплив до берегів Америки. Ще у X столітті це зробили нормани (вікінги) на чолі з норвежцем Еріком Рудобородим. Власне вони заснували тут перше європейське поселення, обстежили частину узбережжя нинішньої Канади. Однак норвежці невдовзі

повернулися на батьківщину і контакти з американським континентом були надовго припинені.

У 1499–1504 роках Центральну та Південну Америку відвідав італієць Америго Веспуччі, який склав першу мапу узбережжя й описав ці землі у своїй «Хроніці», назвавши їх *Новим світом*. Згодом європейці назвали нововідкриті землі на його честь Америкою [4, с. 128]. Іспанці вже у першій половині XVI століття захопили всю Центральну Америку, значну частину Південної, висадились у Флориді, обстежили південно-західні землі майбутніх Сполучених Штатів аж до річки Міссісіпі. Північну частину континенту поступово відкривали і досліджували французи: вже у 30-х роках XVI століття француз Жак Картьє подорожував територією нинішньої Канади. Французи заснували тут перше постійне поселення – Квебек, а згодом дійшли до річки Міссісіпі, спустилися нею до гирла у Мексиканській затоці, де заснували м. Новий Орлеан.

Не відставали від цих колонізаторів і англійці. Перша їхня колонія в Америці була заснована 1585 року, але вона проіснувала недовго, а постійним стало поселення Джеймстаун, засноване 1607 року. Цих поселень-колоній стало виникати щораз більше, вони охоплювали все більші території, спочатку на узбережжі Атлантичного океану, а далі углиб континенту. Власниками цих «вільних» земель (індіанців до уваги не брали) оголошували себе англійські монархи. Нововідкриті землі вони роздавали у власність або в оренду чи продавали своїм родовитим прихильникам, торговельним компаніям та ін.

Так, величезні володіння отримали лорд У. Пен, лорд Дж. Калверт, торговельна компанія Гудзонової затоки тощо [2, с. 8–12].

Невдовзі (у другій половині XVI–XVII століть) на території Північної Америки виникло 13 великих англійських колоній. Управління цими колоніями відбувалося по-різному: серед них були колонії державні, тобто вони належали безпосередньо британській короні (Массачусетс, Джорджія, Нью-Гемпшир, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Вірджинія, Північна і Південна Кароліни), три колонії були приватні (Делавер, Меріленд, і Пенсильванія), дві мали право самоврядування (Род-Айленд і Коннектикут). Усіма колоніями управляли губернатори, яких призначав або затверджував король. Вони своєю чергою призначали усіх місцевих урядовців та суддів. В усіх колоніях існували виборні законодавчі збори, які, проте, великої вагомості не мали. Будь-яке рішення чи то губернатора, чи законодавчих зборів могла відмінити метрополія (король, парламент чи уряд) [5, с. 14–15].

Наявність великого, по суті, невичерпного резерву вільних земель, відносна свобода, відсутність кріпосного права, свобода вибору професії, віросповідання сприяли зростанню кількості охочих емігрувати з Європи до Америки, особливо з Англії, де десятки тисяч звільнених від особистої залежності селян не мали ані землі, ані праці.

Економічний розвиток колоній відбувався дуже нерівномірно. Загалом він розпочався зі стадії, якої досягла Європа у XVII столітті, тобто зі стадії раннього капіталізму. У кількох північно-східних колоніях досить інтенсивно розвивалася промисловість, торгівля, виникали міста, будували дороги, мости, фабрики, розвивалося суднобудування, у сільському господарстві розвивалося фермерство. Цей регіон отримав назву Нова Англія. Центральні колонії переважно виробляли й експортували зерно, кукурудзу, борошно, ром і ін.

Південні колонії – Вірджинія, Меріленд, Північна та Південна Кароліна розвивалися по-іншому. Економічний і соціальний устрій цих колоній визначали великі землевласники-плантатори, які господарювали, використовуючи у широких

масштабах працю негрів-рабів, яких довозили з Африки, торгували ними у колоніях та ін. Існувала тут і деяка промисловість, розвивалася торгівля.

На початку XVIII століття між колоніями встановлено постійний поштовий зв'язок, стала розвиватися власна, американська освіта і культура, у 1636 році засновано Гарвардський коледж у Кембриджі, потім інші, почали створювати публічні бібліотеки, видавати книги, у 1704 році вийшла перша в колоніях газета, до 1745 року газет видавали вже 22 [5, с. 11–12].

Економіка колоній загалом розвивалася швидко, чому сприяли великий резерв вільних земель, багатство природи, корисних копалин, зручні морські гавані, численні ріки, інтенсивна імміграція з Європи, а далі – Азії, Африки. Швидко формувалася американська буржуазія, різні групи землевласників – великих і дрібних, найманих промислових і сільськогосподарських робітників, ремісників і ін. Зберігалася й рабство, а рабів, особливо на Півдні, було щораз більше.

Економічні і політичні інтереси колоній, що стрімко розвивалися, вступали у щораз більшу суперечність з політикою метрополії. Англія обклала колонії численними податками, поборами і митами, всіляко намагалася обмежити їхнє все зростаюче стремління до автономії.

Коли в Англії вибухнула (у 1688–1689 роках) «Славна революція», повалено владу короля Якова II [3, с. 279–280], повстало і населення Нової Англії. Губернаторів і найбільш ненависних чиновників було прогнано, відновлено самоврядний статус колоній. Великий вплив на населення мали прийняті в Англії «Біль про права» (1689 року), «Закон про віротерпимість» (1689 року), а також «Трактат про управління» (1690 року) відомого англійського мислителя Дж. Локка, де йшлося про те, що система управління створюється не на основі «божественного права», а на підставі договору між людьми, а вони від природи наділені невід'ємними правами на життя, свободу і власність. Зростання політичної свідомості населення сприяло активізації політичної боротьби. Настав період творення нової, північноамериканської нації, коли паралельно з таким важливим чинником, як створення національного ринку, – формувалися нова ідеологія, культура, мистецтво, наука, традиції. До того ж, на відміну від Європи, де міцні позиції у суспільно-політичному житті утримувало духовенство, що підтримувало існуючу владу, в Америці існувала повна свобода віросповідань, різні церкви, секти і т. п.

У XVIII столітті Англія продовжувала свою попередню політику визиску і експлуатації колоній. Упродовж лише перших шести десятиліть XVIII століття англійський парламент неодноразово ухвалював закони, що всіляко стримували розвиток промисловості і торгівлі у колоніях, намагаючись повністю пристосувати їх до потреб метрополії. Особливо обурили населення колоній закон про гербовий збір (1765 року), закон про заборону вивозу без дозволу Англії хутрових виробів, введення прямого подушного податку на все вільне населення (1864 року), квартирний акт (1765 року), згідно з яким у колоніях за рахунок населення і часто в його домах належало розміщувати та утримувати англійські гарнізони.

У середині XVIII століття населення англійських колоній в Америці становило 1,5 млн осіб. До того ж після англо-французької війни 1756–1763 років Англія відібрала у Франції ще й Канаду [6, с. 111–116]. Матеріальний тягар ведення цієї війни і післявоєнного облаштування захоплених величезних земель Англія знову ж таки поклала на свої американські колонії.

Отож, у колоніях все вільніше наростало загальне невдоволення політикою метрополії, виникали різні революційні товариства, союзи, клуби, серед яких наймасовішим були «Сини свободи». Почався бойкот всіляких заходів англійських

властей, напади на податківців, митників та суддів. У Бостонському порту 1873 року група городян викинула у море вантаж обкладеного високим в'їзним митом чаю, що привезла англійська Ост-індська компанія. Влада у відповідь застосовувала репресії, а населення колоній почало озброюватися.

У вересні 1774 року у м. Філадельфії (Пенсильванія) відбувся з'їзд представників колоній – так званий перший континентальний Конгрес, який прийняв «Декларацію прав» американських колоністів. Видано заклик про бойкот англійських товарів та створення мережі місцевих комітетів, які повинні збирати військові припаси та почати запис до війська добровольців.

У квітні 1775 року війна з Англією справді почалася. Головнокомандувачем збройних сил колоній призначено Дж. Вашингтона.

Колонії, одна за одною, стали оголошувати себе суверенними державами – штатами, приймати свої декларації незалежності та конституції, формувати свій адміністративний апарат та збройні сили – загони добровольців-ополченців. Їх – штатів – налічувалося тоді 13.

Ще коли тривала війна, континентальний Конгрес, який продовжував роботу, у липні 1776 року прийняв Декларацію незалежності США, проект якої виробила комісія Конгресу, провідну роль у якій відіграв Т. Джефферсон.

У Декларації незалежності проголошено «невід'ємні природні права людей»: право на життя, свободу і прагнення до щастя, а також право на опір насильству та створення відповідних щодо своїх стремлень властей (урядів) і право повалення їх, якщо вони не захищають народні інтереси. У Декларації також проголошено про утворення нової держави – Сполучених Штатів Америки [7, с. 168–171].

Проголошення Декларації незалежності означало остаточне і цілковите розірвання стосунків з Англією, але водночас – необхідність незалежного державно-політичного, економічного й соціального розвитку, самостійного державного будівництва. Належало якнайшвидше створити державний апарат, своє законодавство, судову систему, регулярні збройні сили, фінансову систему, дипломатичну службу і т. п.

У листопаді 1777 року після довгих і складних дебатів Конгрес прийняв «Статті конфедерації», які дехто з дослідників і політиків вважає першою конституцією США. Вказаний документ закріпив конфедеративну форму державного устрою США, оскільки штати не бажали відмовлятися від свого суверенітету. За ними закріплено широкі права – хіба що окрім права вести війни без згоди Конгресу (з індіанцями – можна) та встановлювати з іншими країнами дипломатичні стосунки, укладати союзи. Про це у ст. 2 писалося так: «кожен штат зберігає своє верховенство, свою свободу й незалежність, а також всю свою владу, всю юрисдикцію і всі права». «Вільні жителі» кожного з цих штатів користувалися «всіма привілеями і пільгами вільних громадян у всіх штатах» [7, с. 52].

Створювалися спільні державні органи: законодавчим органом став однапалатний Конгрес, виконавчим – Комітет штатів.

Кожен штат посилав у Конгрес своїх представників – делегацію у кількості від двох до семи осіб. У Конгресі кожна делегація мала один голос. Делегатам гарантувалася свобода висловлювань, а на час сесій Конгресу, доїзду та від'їзду з сесій вони користувалися недоторканністю.

У Комітет штатів кожен штат посилав по одному делегату. Комітет обирав свого голову. Окремої посади президента у «Статтях конфедерації» не передбачено.

Для прийняття законів, постанов та інших нормативних рішень Конгресом (також Комітетом), потрібна була згода щонайменше дев'яти штатів (3/4) [7, с. 58–59].

Отже, конфедерація США не була ще єдиною державою, навіть не союзною. Це був тимчасовий союз самостійних держав – штатів, які об'єдналися для

досягнення певних цілей – ведення спільної війни з Англією, «забезпечення своїх вольностей» та взаємної і загальної користі» [7, с. 52–53].

«Статті конфедерації» не варто вважати конституцією США, а лише різновидом міжнародного договору, оскільки у них не було врегульовано багатьох питань, які мають регулювати конституції, Конфедеративне об'єднання штатів значною мірою було символічним: центральні державні органи не мали необхідних повноважень, ні важелів впливу у галузі фінансової політики, оборони, утримання армії і флоту і т. п. Не було утворено центральних адміністративних відомств (крім Комітету штатів, Комітету закордонних справ і ще одного-двох) та служб, не було прийнято єдиного бюджету, не існувало єдиних грошей, штати випускали власні паперові гроші й облігації. Конгрес не мав права накладення податків, отже, не мав власної фінансової бази.

З іншого боку, прийняття «Статей конфедерації» й утворення конфедеративного союзу штатів стало значним кроком уперед у становленні американської державності. Саме у межах конфедерації були закладені економічні, політичні, соціальні, зрештою психологічні засади цієї державності, юридичною основою якої стане Конституція 1787 року.

Між тим війна за незалежність колоній-штатів з Англією тривала. У неї долучилась і Франція, яка надавала США значну воєнну і дипломатичну допомогу. Проте з плином часу численні недоліки конфедеративного об'єднання штатів ставали дедалі очевиднішими. Недарма Дж. Вашингтон образно назвав «Статті конфедерації» піщаною мотузкою, якою пов'язані штати [5, с. 41]. У 1783 році англо-американська війна закінчилась: у квітні у Парижі ворожі сторони підписали мирну угоду. Англія визнала незалежність, суверенітет і свободу усіх тринадцяти колишніх своїх колоній, а тепер держав – штатів (Канада залишалася колонією Англії). Отже, Сполучені Штати здобули перемогу, відстояли свою свободу і державність.

Між тим, потреби економічного розвитку країни – необхідність створення єдиної твердої валюти, єдиного бюджету, внутрішнього ринку, розвитку промисловості, сільського господарства, внутрішньої та зовнішньої торгівлі, єдиної митної і тарифної політики, потреба створення збройних сил, воєнного флоту, а також зовнішні причини – необхідність створення дипломатичної служби, скерування і фінансування своїх послів, а також інших дипломатичних, торговельних та військових представників у різні країни світу, прийняття дипломатів інших країн, укладення з іншими країнами світу різних угод, налагодження відносин – усе це, як і низка інших обставин, зумовлювали необхідність створення тіснішого союзу штатів, ніж конфедерація. Крім цього, різко відчувалася слабкість, іноді безпорадність Конгресу і Комітету, які не мали достатніх повноважень, правових можливостей і реальних сил для розв'язання багатьох питань. Штати тим користувались, обстоюючи власні інтереси. Дев'ять із них, наприклад, сформували свої армії, кілька – мали ще й військові флоти.

Однак і серед населення країни, насамперед промисловців, торговців, фермерів, політичних діячів посилювалися тенденції та переконання про необхідність створення тіснішого союзу. Цього вимагало саме життя.

У 1786 році з приводу територіального конфлікту між кількома штатами, як і інших непорозумінь, вирішено навесні 1787 року скликати у м. Філадельфії з'їзд представників від усіх штатів, назвавши його Конвентом (згодом частіше стали вживати назву «Конгрес»).

Конвент зібрався у травні 1787 року, приїхало 55 делегатів, серед яких були майже усі визначні діячі тогочасних Сполучених Штатів: Б. Франклін, Дж. Медіссон,

А. Гамільтон, Дж. Вільсон, Р. Кінг і ін. Головою Конвенту обрано Дж. Вашингтона [4, с. 160].

Конвент був уповноважений доповнити «Статті конфедерації» і вирішити низку поточних проблем. Однак, порадившись, делегати не стали цього робити, як згадував потім Дж. Медіссон, а «з мужньою вірою у свою країну» розпочали розроблення основного закону нової, вищої форми правління – федерації. Вони визнали, що головною потребою дня стало створення єдиної союзної держави, у якій автономна влада дотепер майже незалежних штатів буде «примирена», «узгоджена» з сильною владою центральних властей. Функції цих властей повинні бути, порівняно зі «Статтями конфедерації», значно розширені. Делегати загалом дійшли згоди, що центральній владі повинно належати право карбувати єдину для всіх монету, випускати паперові гроші, регулювати внутрішню та зовнішню торгівлю, утримувати збройні сили, оголошувати війну й укладати мир тощо.

Більшість делегатів, які зібралися на Конвент, були прихильниками теорії Ш. Монтеск'є і Дж. Локка про поділ влади і рівновагу її гілок у політиці країни, тобто про необхідність існування рівноправних, взаємопов'язаних та взаємоконтрольованих законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Зате тривалі дискусії викликали такі питання, як структура цих властей, порядок їх формування, проблема подальшого ввозу негрів-рабів, система рабоволодіння загалом і ін.

Урешті, у кінці травня проект Конституції було схвалено й опубліковано. Далі його повинні були ратифікувати $\frac{3}{4}$ штатів (тобто хоч би дев'ять з тринадцяти). Тут виникли нові проблеми.

Ратифікація Конституції проходила складно: з одного боку, штати лякала сильна центральна влада, що гнобитиме їх надто великими податками, втягуватиме їх у війни, не рахуватиметься з їхньою автономією. Особливо цього побоювалися малі штати. З іншого боку, загал населення штатів вимагав від своїх законодавчих зборів не ратифікувати Конституцію, оскільки у ній взагалі не було розділу про права і свободи громадян.

Ці перепони вдалося перебороти таким способом: законодавці обіцяли, що найближчим часом внесуть відповідні доповнення (поправки) до Конституції. Населення і штати повірили. Унаслідок цього п'ять штатів, які спочатку відмовлялися ратифікувати Конституцію (з-поміж них Вірджинія, Нью-Йорк, Массачусетс і ін.), ратифікували її. Усього за ратифікацію проголосувало 11 штатів, і 18 вересня 1787 року Конституція набула чинності.

Конституція США – невелика за обсягом. Вона складається зі вступу, яким слугує Декларація незалежності, та семи статей, поділених на розділи [7, с. 60–71]. У Конституції зазначено, що Сполучені Штати є вже не конфедеративним союзом окремих суверенних держав-штатів, а союзною федеративною державою, з сильними центральними властями, наділеними достатньо широкими повноваженнями.

Основу побудови системи центральних органів становить засада розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки.

Питання законодавчої влади врегульоване у ст. 1, поділеній на десять розділів. Органом законодавчої влади є Конгрес, який складається з двох палат – Палати представників і Сенату. Палата представників своєю чергою складається з делегатів, що їх обирає населення штатів по виборчих округах на два роки. Делегатом може бути особа, яка досягла 25-річного віку, є впродовж останніх семи років громадянином США і на момент виборів – мешканцем штату, де її обирають. Обирали по одному делегату від 30 тис. мешканців. Отже, кількість представників від штатів у нижчій палаті (їх називали конгресменами) була і є неоднаковою, бо залежить від кількості населення.

Палата представників обирала голову-спікера й інших посадових осіб, створювала постійні і тимчасові комітети й комісії, лише їй належало право починати процедуру імпічменту.

Сенат Сполучених Штатів складався з делегатів від кожного штату-по двоє, незалежно від кількості населення. Сенаторів обирали законодавчі органи штатів на шість років. На першому ж засіданні Сенату сенатори (за жеребкуванням) поділялися на три групи. Першу їх третину переобирали через два роки, другу – через чотири, третю – через шість. У такий спосіб щодва роки повністю переобиралася Палата представників і третина сенаторів.

Сенатором могла бути особа, котра досягнула 30-річного віку, впродовж останніх дев'яти років була громадянином США і на час виборів – мешканцем штату. Головою Сенату за посадою був віце-президент країни. Сенатові належало виняткове право проводити судочинство у справах імпічменту, порушених нижчою палатою.

На чергові засідання Конгрес збирався не рідше, ніж раз на рік, його делегати отримували за службу винагороду, визначену законом. Недоторканість делегатів Конгресу діяла лише під час присутності на сесіях Конгресу та дороги «туди–назад». Паралельно на будь-якій іншій державній службі працювати вони не мали права.

У тій же першій статті визначено порядок прийняття законів та інших рішень Конгресу, його компетенцію. Зокрема, до його виняткової компетенції належало прийняття, доповнення, відміна законів, запровадження податків, мит, акцизних зборів, схвалення бюджету країни, карбування монет, випуск грошей, оголошення війни, укладення миру і ін.

У розділі 10 статті 1 зафіксовані заборонені для штатів дії: міжнародні стосунки, ведення війни (окрім військових дій з індіанцями), випуск грошей і ін. [7, с. 65–66].

У статі 2 ідеться про виконавчу владу. Вона надана президентові Сполучених Штатів. Його обирають двоступеневими виборами на чотири роки і можливості його переобрання за кількістю Конституція не обмежила.

Отож, населення штатів у визначений Конституцією день (перший вівторок після першого понеділка листопада, щочотири роки) обирає так званих виборників – у кількості, яка дорівнювала кількості обраних штатом в обидві палати Конгресу депутатів. Обрані штатами виборники збиралися у столицях своїх штатів і голосували за ту чи іншу кандидатуру у президенти. Особа, яка зайняла друге місце, ставала автоматично віце-президентом, до компетенції якого належало виконання обов'язків глави держави у разі усунення президента з посади, його смерті, хвороби чи відставки. Президентом могла бути особа, яка: 1) була громадянином США; 2) досягла 35-річного віку; 3) проживала упродовж останніх 14 років на території США.

У розділі 2 цієї ж статі визначено права й обов'язки президента. Він, отже, був главою держави, представляв її у зовнішніх відносинах, був головнокомандувачем армії та ВМФ, мав право помилування, призначення послів та інших повноважних представників, суддів Верховного суду та вищих урядовців і військових командирів, мав право за «порадою і згодою Сенату» укладати міжнародні угоди і ін.

Президент повинен був періодично надавати Конгресові інформацію про стан держави (шляхом послань чи іншим). Тобто повноваження його були досить обширні.

У ст. 3 регламентовано органи судової влади у США. Вона вручена Верховному суду та нижчим федеральним судам, що «їх час від часу може призначати й засновувати Конгрес» [7, с. 68]. Суддів Верховного суду призначають пожиттєво, і вони працюють «поки до них немає претензій». Суддів призначає президент, але за згодою Сенату.

Верховний суд діє, як перша і як друга (апеляційна) інстанції. Як перша інстанція він розглядає справи, що стосуються «послів, консулів та інших повноважних представників», а також справи, де однією, зі сторін є штат, чи сторонами виступають громадяни різних штатів. У всіх інших справах він виступає як апеляційна інстанція. У Конституції зазначено, що «усі справи про злочини, за винятком випадків імпідменту», у всіх судах мають розглядати за участю присяжних [7, с. 69].

Цікаво, що кількість членів Верховного суду у ст. 3 не встановлена, це мав визначити окремий закон про судоустрій. Він справді був виданий у 1789 році, і визначив склад ВС – шість осіб. Про інші судові органи у ст. 3 не йдеться. Про це вказано у законі про судоустрій.

У ст. 4 Конституції зазначено, що Сполучені Штати гарантують кожному штатові республіканську форму правління й охорону кожного з них від нападу ззовні та на прохання влади штатів – від «внутрішніх виявів насильства» [7, с. 70].

У ст. 5 зафіксовано можливість і спосіб внесення змін до Конституції: «Коли дві третини членів обох палат визнають за необхідне, Конгрес вносить поправки до цієї Конституції». Поправки належало вносити також на вимогу законодавчих зборів двох третин штатів, для чого скликали спеціальний конвент. В обох випадках прийняті поправки набували законної сили як частина Конституції лише тоді, коли вони ще й були ратифіковані законодавчими зборами чи конвентами $\frac{3}{4}$ штатів.

У ст. 6 наголошено, що і Конституція, і закони Сполучених Штатів та всі їхні угоди «є вищим законом країни», й судді, урядовці кожного штату «зобов'язані їх виконувати, хоч би в конституціях чи законах окремих штатів траплялися суперечні ухвали».

Накінець, у ст. 7 зазначено, що для вступу у дію цієї Конституції достатньо її ратифікувати конвентами дев'яти штатів, «що стверджують її вказаним чином» [7, с. 71].

Конституція Сполучених Штатів, хоч і доволі коротка за змістом, загалом є, безумовно, прогресивним документом, яким завершився початковий етап державного будівництва у країні, що з часу її прийняття стала федерацією. Про це з усією очевидністю свідчить той факт, що прийнята 230 років тому, Конституція діє (з певними доповненнями) до цього часу.

Значущість Конституції 1787 року полягає й у тому, що на відміну від Європи, де у той час існували переважно абсолютні чи напівабсолютні монархії, у США проголошено республіканську форму правління у вигляді президентської республіки з класичним поділом на три гілки влади: законодавчу, виконавчу і судову. При цьому Конституція передбачала створення такого механізму, у межах якого кожна з гілок влади могла нейтралізувати узурпаторські посягання іншої, якщо б такі виникали.

У цьому плані, скажімо, тільки Конгрес міг приймати закони, які у певних випадках могли набирати чинності і без підпису президента; міг не виділити достатньо коштів на діяльність виконавчого апарату; Сенат міг відхилити будь-яку запропоновану президентом кандидатуру на вищі державні посади. Президент не мав законодавчої ініціативи, його можна було притягнути у порядку імпідменту до відповідальності.

Президент своєю чергою міг на певний час заблокувати прийняття закону, наклавши на нього вето, що було важливим застережним (і як показала подальша державна практика – ефективним) засобом впливу на Конгрес. Важливим засобом впливу на Конгрес і його політику, у тому числі крім внутрішньої – ще й міжнародну, були щорічні президентські послання до Конгресу, у яких містилися часто й відповідні законодавчі чи фінансові побажання.

Стосовно Верховного суду, то Конституція, зробивши його незалежним у своїй діяльності від інших двох гілок влади, створила також передумови для надання йому у подальшому права конституційного нагляду над будь-якими правовими актами – федеральними чи штатів, у тому числі законами Конгресу і актами президента. Правда, судді Верховного суду теж могли бути усунені з посади в порядку імпічменту.

Конституція Сполучених Штатів, при усій її позитивності, не була позбавлена і певних недоліків. Це – мовчазне збереження на території країни рабства негрів, повне ігнорування прав тубільного населення – індіанців, відсутність у безпосередньому тексті Конституції розділу про демократичні права і свободи громадян, також певна невизначеність, нечіткість деяких її положень, що згодом дало привід до різного їх тлумачення.

Не дивлячись на це, Конституція Сполучених Штатів Америки, 230-річчя з часу прийняття якої у вересні 2017 року відзначив американський народ, є видатним державно-правовим актом політичної історії цієї країни.

Список використаних джерел

1. Історія Сполучених Штатів / гол. ред. Говард Синкотта; пер. з англ. Київ: Діалог інтернешнл, 1999. 406 с.
2. Очерки новой и новейшей истории США: в 2-х т. Т. 1 / под ред. Г. Н. Севостьянова. Москва: Изд. АН СССР, 1960. 629 с.
3. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ: Вид. дім «ІнЮре», 2003. 653 с.
4. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918р.). Львів: Світ, 2013. 750, [1] с.
5. Тищик Б. Й. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. – 1918 р.): тексти лекцій. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 157 с.
6. Тіндалл Дж., Шай Е. Д. Історія Америки; [пер. з англ. Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур]. Львів : Літопис, 2010. 904 с.
7. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: у 2-х т. / за ред. чл.-кор. АПр.Н України, проф. В. Д. Гончаренка. Київ: Вид дім «Ін Юре», 1998. Т. 2. 716 с.

References

1. *Istoriia Spoluchenykh Shtativ.* (1999). Red. Hovard Synkotta. Per. z anhl. Kyiv: Dialoh interneshnl.
2. *Ocherky novoi y novejshei istorii SShA.* (1960). V 2-kh t. T. 1. Red. H. N. Sevost'ianova. Moskva: Yzd. AN SSSR.
3. Strakhov, M. M. (2003). *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain.* Kyiv: Vyd. dim «InYure».
4. Tyschuk, B. J. (2013). *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain. Novyj chas (XVII st. – 1918 r.).* Lviv: Svit.
5. Tyschuk, B. J. (2008). *Istoriia derzhavy i prava Spoluchenykh Shtativ Ameryky (XVIII st. – 1918 r.).* Teksty leksij. Lviv: Vyd. tsentr LNU im. I. Franka.
6. Tindall, Dzh., Shaj, E. D. (2010). *Istoriia Ameryky.* Per. z anhl. L. Prytula, H. Stashkiv, O. Schur. L'viv : Litopys.
7. *Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava zarubizhnykh krain.* (1998). U 2-kh t. Red. chl.-kor. A Pr.N Ukrainy, prof. V. D. Honcharenka. T. 2. Kyiv: Vyd dim «In Yure».

Стаття: надійшла до редакції 28.09.2017
прийнята до друку 24.10.2017

**CONSTITUTION OF THE UNITED STATES
OF AMERICA 1787 – THE FIRST ACTIVE CONSTITUTION
IN THE WORLD (TO THE 230TH ANNIVERSARY
OF THE MAIN LAW OF THE USA)**

B. Tyshchyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: Borys@ukr.net*

In September 2017, 230 years have passed since the entry into force of the Constitution of the United States of America – the Basic Law of the recently created independent state, which liberated itself from the colonial dependence on England by armed action. To the adoption of the Constitution preceded the adoption by the country's parliament – the Convention of two more constitutional laws – the Declaration of Independence (1776) and the Articles of Confederation (1781).

The USA Constitution 1787 legalized the creation of a single union state – a federation, which was created by 13 former British colonies in North America, and since the beginning of the war with England (1775) – the states.

The Constitution, which in the history of becoming not only American, but also world constitutionalism, became its forerunner, the first active constitution in the world, is rather small in scope: it has seven articles, which, however, are divided into sections. The basis of the construction of the federal state apparatus is the principle of the distribution of power – on the legislative, executive and judicial branches. Legislative power is conferred on the Congress, which consists of two chambers and elected by the citizens; executive power – the president, who is also elected by the citizens, but by the two-stage elections procedure; judicial – the Supreme Court, which is appointed by the president, but in agreement with the upper house of Congress – the Senate. All three branches of power mutually complement and control each other, which became a guarantee against possible dictates of one of them or the establishment of authoritarian, dictatorial power.

It is also important that, unlike Europe, where at that time there were mostly absolute or semi-absolute monarchies, in the United States the Constitution introduced a republican form of government – both for the federation and for the states.

The Constitution of 1787, with all its positivity and democracy, was not deprived of some of the shortcomings mentioned in the article.

In particular, we mean silent preservation on the territory of the country of slavery, for which the delegates of all the southern states stood firmly, and eventually some politicians from the central and northern states. Besides that there was a complete disregard for the rights of the indigenous population – the Indians, who were not considered to be valuable people, but a «wild beasts», which must be destroyed.

Perhaps the most important disadvantage of the Constitution was that there was a complete lack of a section on democratic rights and freedoms of citizens in its text, which soon became the pretext for several states to refuse ratification of the Constitution. Congressmen-legislators were forced to assure the citizens and the power of these states that in the near future they would supplement the text of the Constitution with the relevant section, and this was done.

One can not but mention that the text of the Constitution can sometimes be interpreted differently, that is ambiguous, which in the future really led to misunderstandings between the US authorities, authorities and citizens, and so on.

However, these disadvantages do not reduce the historic significance of the US Constitution.

Keywords: the formation of American constitutionalism, revolution, freedom, constitution, the United States of America.